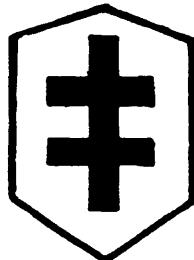

ВАЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каліноўскі

З А
В О Л Ю
Б А І Ъ -
К А й -
Ш Ч Ы Н Ь!

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Ветэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J – Magazine, published quarterly by Liaison Committee of Byelorussian War Veterans. Address: ZVAZAJ, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont., M4K 1C2

Год 8

Чырвень, 1982

№ 2(26)

We protest!

Following is the statement issued by mainline Byelorussian-American organizations in response to the slander of Byelorussian Americans on the CBS news program '60 Minutes'.

Byelorussian-American
Anti-Defamation Coalition
168-34 Gothic Drive
Jamaica, N.Y. 11432

May 25th, 1982

On May 16th the CBS news program '60 Minutes' aired the 'Nazi Connection', a malicious and grossly inaccurate indictment of certain Byelorussian emigres as well as an implied defamation of the Byelorussian people. The segment focused on a former government prosecutor John Loftus, and his allegations that the U.S. intelligence community had facilitated the post World War II entry of 'Byelorussian Nazis' into America. Byelorussian viewers all across America were shocked to hear themselves slandered and dismissed, seemingly en masse, as anti-semitic 'killers of babies'. Regrettably, CBS and Mr. Loftus failed not only to examine their allegation in its historical context but also made salient factual omissions thereby misinforming the American public. We find it journalistically unethical and morally reprehensible that CBS has left the American people with this defamatory view of Byelorussia and its people.

Byelorussians began to immigrate to the U.S. at the beginning of this century. The first Byelorussian-American organizations, churches and fraternal societies were organized between 1914 and the early 1920's. More Byelorussians arrived between the two world wars and still more after the Second world war. The total number of Byelorussians in the United Staes is estimated at between 500,000 and 750,000. Since 1919 the Byelorussian-American community has been quite vocal concerning its people and its history. Many of us remember what life had been

like in Byelorussia under the Russian tsars and even worse, under Soviet occupation, particularly since World War II. Russification, deportation, genocide and violation of human rights were active programs in tsarist Russia; these programs have continued in intensified form under the Soviets. Understandably then, Byelorussian-Americans have been active in drawing attention to the plight of Byelorussia.

The World War II period in Byelorussian history is one of its darkest, most misunderstood and misinterpreted. During the war roughly one out of every four Byelorussians was either killed or conscripted as slave labor by both the Nazis and the Soviets. Indeed, Byelorussians themselves were destined for elimination under racist Nazi theories. Moreover, they were to also be repressed by returning Soviet occupiers for having advanced Byelorussian national interests under German rule.

Unquestionably, the Byelorussian local civilian authorities which existed during the war years had a difficult task in working under this circumstance. These authorities did not constitute a full-fledged government; they were German-supervised and controlled local civilian administrators whose task it was to provide minimal civil and economic order. Where feasible, these authorities also tried, often at their own peril, to protect the civilian population, including Jews, from Soviets and Nazis alike. These administrators, however, had little to do with the administration of the Jewish population and had absolutely nothing to do with the implementation of Nazi policy toward Jews. Extermination of the Jewish people was exclusively a German matter. Thus, the Byelorussian civilian administrators under German occupation are to be regarded as victims themselves; victims in a struggle for both civil and national survival.

Although Byelorussian-American organizations and their leaders have taken much abuse from both the Kremlin and Soviet press for their uncompromising position

(continued on page 6)

ЗВАЖАЙ

АД БЕЛАРУСІЗАЦЫ ДА ПОЎНАЙ РУСЫФІКАЦЫ

Тэрмін "беларусізацыя" цяпер у БССР ужываецца вельмі рэдка. Яго не знаходзім ні ў "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі", ні ў "Глумачальным слоўніку беларускай мовы", дзе трэба было-б гэтага спадзявацца, бо-ж слоўчікавы артыкул "палянізацыя", напрыклад, у ім фігуруе. Як выглядае, з афіцыйнага пункту гледжаньня тэрмін гэты стаўся ўжо непажаданым, бо яшчэ ў "Беларуска-рускім слоўніку", выданым у 1962 г., мы знаходзім слова "беларусізацца", "беларусізаваць", "беларусізацыя".

У 20-х гадох, тэрмінам "беларусізацыя" афіцыйна акрэсліваўся новы курс нацыянальнай палітыкі Кампартыі Беларусі, уведзены вясной 1923 г. і вынікам якога стаўся ўздым і пашырэнне ўпłyваў нацыянальнае культуры, рост нацыянальных кадраў рэспублікі, увядзенне беларускай мовы ў дзяржаўныя ўстановы, паглыбленне беларускай навукі, пашырэнне беларускага школьніцтва, забясьпечаныне правоў беларускай мовы. Гэта апошнія было ца італьянским мамэнтам беларусізацыі.

Палітыка "беларусізацыі" сталася вызначальнай на некалькі наступных гадоў. Сяньня, аднак, яна больш, як кажуць, "ня ў модзе". Напэўна таму, што нацыянальная палітыка Масквы ськіраваная цяпер якраз у адваротным кірунку да таго, якія яна праводзіла ў 20-х гадох. Цяпер Москва, паставіўши сабе за мэту стварэнне "адзінага савецкага народа", заміж. – як рабілася гэта некалі. – забясьпечыць права нацыянальных мяшэнняў на сваю родную мову й нацыянальную культуру, вядзе адваротную палітыку, палітыку асыміляцыі карэннага жыхарства, якое жыве кампактнай масай на сваей гісторычнай тэрыторыі.

Вытокі працэсу "беларусізацыі" трэба шукаць у падзеях 60-гадовай даўнасьці, калі Х-ы зъезд РКП(б), што адбыўся ў сакавіку 1921 г. у цэнтры ўвагі паставіў нацыянальнае пытаньне нерасейскіх народоў. Пытаньне-ж пра "беларусізацыю" фармальна і ў маштабе цэлае рэспублікі ўпяршыню было паставленае ў сакавіку 1923 г. на XII Усебеларускай партканфэрэнцыі (цяпер яе завуць 7-м зъездам Кампартыі Беларусі), а праграма працы для правядзення нацыянальнай палітыкі партыі ў Беларусі была прынятая Пленумам ЦК КП(б)Б у ліпені 1924 г. Пленум гэты дэтальна абмярковаў і вынес рэзалюцыю аб практычных мерапрыемствах агульнага характару па правядзеніі нацыянальнае палітыкі. Гэта рэзалюцыя і лягла ў аснову прыктычнага правядзення беларусізацыі на Беларусі.

У чым-ж заключаецца гэтае "практычнае" правядзенне беларусізацыі? У першую чаргу ў тым, што беларуская мова абвішчаецца ня толькі роўна ў працах, але абвішчаецца ў мовай пераважнай для зносаў паміж дзяржаўнымі, прафесійнымі і грамадзкімі ўстановамі й арганізацыямі. Больш таго, з мэтай папулярызацыі і ўкаранення беларускай мовы ўжываныне паміж працоўнымі, усе сябры Кампартыі Беларусі забавязваюцца ўжываць у сваіх выступленнях

пераважна мову беларускую.

Згодна з гэтай пастановай усім народным камісарам БССР вызначаюцца тэрміны забавязковага пераходу на беларускую мову ў справаводстве. Кажны супрацоўнік савецкае ўстановы мусіў вывучыць беларускую мову і ўжываць яе ў зносінах з насельніцтвам. Шырокая сетка адмысловых курсаў для вывучэння беларускай мовы была створаная ў большасці дзяржаўных установаў Беларусі. Народны Камісарыят Асьветы БССР забавязваўся ўвесыці забавязковое навучанье беларускай мовы ўсіх навучальных установах. Беларусізацыя ахапіла таксама й нацыянальныя часці Чырвонай арміі.

Як ведама, цяпер савецкія збройныя сілы камплектуюцца паводле агульнасаюзнага прынцыпу. Гэта значыць, што часці ўзброеныні, незалежна ад іх месца знаходжаньня, шматнацыйнальныя і адлюстроўваюць дэмографічны склад Савецкага Саюзу ў цэлым. У выніку гэтага ў паасобных вайсковых адзінках бывае часам па 20 розных нацыянальнасцяў.

У 20-х-жа гадох існаваў тэрытарыяльны прынцып (ён быў закінуты да пачатку II-й Сусьеветнай вайны). Таму працэс беларусізацыі не абыйшоў і збройных сілаў. За кароткі час у гэтай галіне меліся вялікія дасягненні, як у зносінах беларусізацыі тэрытарыяльных беларускіх частак, гэта і ў зносінах камплектаваньня каманднага складу за лік Беларусаў. "У апошнія часы, – гаварыў у сваім дакладзе на паседжанні Прэзыдыуму Савету Нацыянальнасцяў ЦВК СССР 1927 г. А. Хацкевіч, – праца больш чым на палову ў тэрытарыяльных частках вядзеца на беларускай мове, як-то: гутаркі, палітзаняткі, палітгурткі й Г.Д. Выдаюцца статуты аб вайсковай службе на беларускай мове і гэтыя статуты паступова ўводзяцца ў практыку страявой і гарнізоннай службы і ўнутранага жыцця тэрытарыяльных беларускіх частак. Тут у нас ніякіх непаразуменняў ня было. Беларускія тэрытарыяльныя часткі ўсвойваюць беларускую мову і ўжываюць яе ў казарменным і страявым жыцці". (1)

Больш канкрэтныя дэталі пра вынікі беларусізацыі нацыянальных частак Чырвонай арміі знаходзім у Да-кладзе СНК БССР Саўнаркому СССР Я. Адамовіча (2). Вось-ж, паводле гэтага дакладу, Аб'еднаная Беларуская Ваенная Школа імя ЦВК БССР у 1927 г. была ў камплектаваная ўжо курсантамі чырвонаармейцамі на 75% зь Беларусаў, камандна-палітычны ў складчыцкі пэрсанал на 50% валодаў беларускай мовай, нутрана перапіска ў частковыя органы вялася ў беларускай мове. Кампайлтсклад 2-й Беларускай тэрытарыяльнай дывізіі валодаў беларускай мовай на 50%, усе плякаты, лёзунгі, съценгавэты і пад. выпускаліся на беларускай мове. У складзе кадравых беларускіх частак чырвонаармейцай Беларусаў было 73,2%, а ў пераменным складзе – 85,2%. Ваеннае камісія Інбелкульту забясьпечыла беларускія ваенныя часткі баёвым статутам, трымя часціцамі стралковага статуту і часовым дысцыплі-

З В А Ж А Й

3

нарным статутам на беларускай мове. Быў прыгатаваны на беларускай мове съпейнік і слоўнік ваенай тэрміналёгіі на 3000 слоў (3).

На паседжаньні Прэзыдыму Савету Нацыянальнасця ю ЦВК СССР Хацкевіч адзначаў, што ў справе беларусізацыі нацыянальных частак Чырвонай арміі "непаразумен'ня ня было". Аднак гэта не згаджалася з праўдай. "Непаразумен'ні" былі й якія яшчэ! Толькі што Хацкевіч не хацеў гаварыць пра іх на ўсесаюзным форуме. Затое пра цяжкасць ў гэтай галіне расказаў у сваім дакладзе на 7-й Менскай Акруговай Канфэрэнцыі КП(б)Б М.Галадзед. (4) Зацытаваўшы ўрываўк з дырэктывы XI з'езду КП(б)Б у галіне культурнае працы і нацыянальнае палітыкі, ён адзначаў: "Мне здаецца, што разам з бяспрэчнымі дасягненнямі ў гэтай галіне працы ва ўсіх арганізацыях ёсьць яшчэ навет і такія члены партыі, якімі гэта дырэктыва ня выконваецца. У нас яшчэ да гэтага часу ў шэрагу выпадкаў існуюць элемэнты русыфікатарскага шавінізму, высокамернага погляду з боку навет асобных членаў партыі на беларускую культуру, на беларускую мову". (5)

І тут М.Галадзед падае прыклад. Гаворыць пра выпадак, зь якім ён спаткаўся ў Бабруйску. "Калі я на бабруйскім актыве рабіў даклад аб выніках пленумаў ЦК Усे�КП(б) і ЦК КП(б)Б на беларускай мове, дык некаторыя вайсковыя таварышы запатрабавалі, каб я рабіў даклад на расейскай мове. На гэта я ім адказаў, што былі ўжо даўно пастановы з'ездаў, пленумаў і Бюро ЦК КП(б)Б, якія забавязвалі ўсіх членаў КП(б) Беларусі да 1 студзеня 1928 г. вывучыць беларускую мову; гэты тэрмін даўно ўжо прайшоў, ужо скора будзе 1 студзень 1929 г., і таму нельга ўжо прад'яўляць патрабаваньні, каб я рабіў даклад на расейскай мове. ... Кажны член КП(б)Б павінен гаварыць пабеларуску, як можа, і няма чаго сароміца беларускай мовы; нельга глядзець на яе высокамерна. І вось, калі я так адказаў, дык гэтыя таварышы заяўлі: "Ня будзеш рабіць дакладу на расейскай мове, мы пойдзем са сходу". Я адказаў ім на гэта: "З Богам, Параска, калі людзі трапляюцца, ня будзем затрымліваць, а можа навет дапаможам і з партыі выйсці". Што-ж вы думаецце? Некалькі вайсковых таварышоў праз некалькі хвілін пакінулі сход". (6)

М.Галадзед справы гэтай аднак не пакінуў (тады можна было яшчэ рабіць гэтак!). Хоць ён добра разумеў, што "ўмовы працы для многіх вайсковых таварышоў – такія, што ім ня так лёгка дапасавацца адразу да ўмоваў БССР у сэнсе нацыянальнай палітыкі: яны часта прымушаныя пераяжджаць з аднаго месца ў другое, шмат зь іх тут нядайна жывуць", аднак "ні адзін камуніст у БССР, на якой-бы пасадзе ён не працаваў, не звалняеца ад абавязку вывучыць беларускую мову".

І Галадзед звярнуўся ў начпалітадзел корпусу з просьбай, каб той высьвятліў гэтае пытаныне, каб партыйная арганізацыя корпусу рэагавала на гакі выпадак. І яна зарэагавала! У карысць М.Галадзеда. Партканфэрэнцыя корпусу ў сваіх пастанове адмежа-

В. Сянькевіч

III СУСЬВЕТНАЯ ВАЙНА

(Фантастыка і рэчаіснасць)

Пра Трэцюю сусьеветную вайну пачалі гаварыць тады, калі канчалася Другая. Гэтак, напрыклад, аднэй з галоўных мэтаў дзейнасці былых кадэтаў Школы Камандзераў БКА ў Менску, што ў 1944 годзе апынулася ў польскім II Корпусе ген. Андэрса ў Італіі, было вышукоўванье Беларусаў, навязванье зь імі контактаў, каб у вытадку вайны тварыць зь іх свае вайсковыя адзьядзелы. А тварыць было з каго! Некаторыя польскія вайсковыя адзінкі, асабліва Пятай Пяхотнай дывізіі (званай таксама "Крэсовай", або "Зубраў"), складаліся амаль вылучна зь Беларусаў (1). Навет сярод афіцэрскага складу было шмат нашых суродзічаў, прычым некаторыя зь іх – гэта нацыянальна сувадамы беларускі элемэнт (2).

Карэйская вайна спрычынілася, што гутарка пра III сусьеветную вайну стала зноў вельмі актуальнай. (У Савецкім Саюзе тэма гэтая наагул ня зыходзіць з балонак газэтай, аднак з тэй рэzonнай, што пра яе гаворыцца як пра "змаганье супраць небясыпкі Трэцяй сусьеветнай вайны").

(Працяг на 4-й бачыне)

валася ад шавіністичных пазыцыяў і тэндэнцыяў насланых у Беларусь вайсковых "таварышоў" і арганізацыяў, ацэньваючы, што "гэта ёсьць факт празднення вялікадзяржавнага шавінізму, які павінен быць асуджаны". (7)

Колькі год пазней Галадзед дорага заплашіў за гэта. Але факт застаецца фактам: працэ беларусізацыі нацыянальных частак Чырвонай арміі меў шмат дасягненняў, посьпехаў.

З увядзеннем агульнасаюзнага прынцыпу пры камплектаванні савецкіх збройных сілаў з'янкі і ўсе магчымасці беларусізацыі. Пяпер савецкая армія з'яўляеца аднэй з галоўных прыладаў русыфікацыі, прыладай задуманага Масковай працэсу стварэння г.зв. "савецкага народу", "выхаванья савецкага чалавека", мова якога можа быць толькі "мова Пушкіна", мова расейская.

В. С - іч

З Н О С К I:

- 1) "Два гады нацыянальнай работы ў БССР" (Зборнік прамоў, артыкулаў і рэзоляюць па нацыянальным пытаныні), Менск, 1929, б. 68
- 2) "Доклад СНК БССР Совнаркому СССР – Материалы к докладу т. Адамовича. Менск, 1926, б. 158.
- 3) Цытуем паводзя: Г. Паланевіч, "Нацыянальная тэорыя і практика большавізму ў Беларусі", "Беларускі Зборнік", кн. 12, Мюнхэн, 1960, б. 54.
- 4) "Нацыянальнае пытаныне" (З дакладу тав. М. Галадзеда на 7 Менскай Акруговай Канфэрэнцыі КП(б)Б. "Два гады нацыянальнай работы ў БССР" ... б.б. 93-98.
- 5) Тамсама, б. 93
- 6) Тамсама, бб. 93-94.
- 7) Тамсама, бб. 94-95.

ЗВАЖАЙ

Паводля Салжаніцьна, вайна гэта пачалася даўно, прычым Захад яе ўжо прайграў. З гэтым цверджаньнем расейскага пісьменьніка можна згадзіцца, але толькі часткова. На шчасце, Захад яе яшчэ не прайграў. Відаць гэта асабліва ў сувязі апошніх мерапрыемстваў, якія праводзіцца адміністрацыяй Рэгана ў галіне ўзмацнення ваенай гатоўнасці Амерыкі і ў сувязі з так званай "дактрынай Гэйга", якую ён запрапанаваў у часе свайго выступлення 12-га студзеня сёлета перад журналістамі ў Брусэлі. Паводля Гэйга, г.зв. "міжнароднае адпружанье" для заходніх краінаў бескарыснае. Захад павінен адкрыта супрацьставіцца Москве і яе сатэлітам. Падобна як Савецкі Саюз падтрымоўвае экспансію марксізму-ленінізму, Захад павінен пашыраць свабоду ѹдземакратыю. Калі гэткая "дактрына Гэйга" будзе падтрыманая ўзнаймленнем у ЗША ававязковай вайсковай службы, пэсымізм Салжаніцьна ня будзе мець асноваў.

У першыяд "міжнароднага адпружанья", якое Москва так спрыгнала ѹхітра выкарысталася для сваіх імперыялістычна-мілітарысцкіх мэтаў, пра новыя сусъветныя канфлікты пачалі гаварыць крыху менш, прынамсі не з такай настойлівасцю. Але ўзмацненне Москвой міжнароднай тэрарыстычнай дзеянасці (паслугоўваючыся бандамі сваіх паслугачоў, такім, як Палестынцы, Лібійцы, Баскі, розныя "чырвоныя брыгады", "фракцыі чырвонай арміі" і падобныя), уварваньне ў Афганістан ды здушэнне вольнага рабочага руху ў Польшчы, — усё гэта ўзнавіла гутаркі пра новую сусъветную вайну, як пра нешта непазыбежнае. На Захадзе пачалі з'яўляцца адна за аднай кнігі, у якіх з аднаго боку спэцыялісты, а з другога пісьменнікі-фантасты апісваюць падрабязна пачатак, ход і нават заканчэнне гэтае вайны. (3) У рух пусьцілі навет Настрадамуса, у працы якога кожны, у залежнасці ад сваіх вымогаў, знаходзіцца пацверджанье сваіх, часамі фантастычных, а часамі зусім рэальных мяркаваньняў. (4)

Тут цікава адзначыцца адзін вымушны факт: сярод тых, хто стараецца прадказаць будуче сучаснага сусъвету наагул, а яе "сацыялістычнае" часткі ў прыватнасці, вельмі часта, хоць і зь невялікім розніцамі, фігуруюць 1984-1985 гады. Тут і Джордж Орвэл зь ягоным клясычным 84-м годам, тут і Андрэй Амальрык зь яго кнігай "Ці прайснует Савецкі Саюз да 84-га году?", тут і Антоні Бэрджес, апошні раман якога так і завецца — "84-85-ы гады", тут і кніга сэра Джана Гакета "Тэрэзія сусъветная вайна", якая пачынаецца і канчаецца ў 1985 годзе ды шмат іншых.

Мы аднак спынімся крыху над гэтай атошніяй. Аўтарам яе лічыцца Джон Гакет. Кажам "лічыцца" таму, што ў напісаныні гэтае працы ўзяло ўдзел аж некалькі буйных ваеных дзеячоў і навет установаў. Кніга належыць да жанру палітычнай фантастыкі. У ёй апісваецца Тэрэзія сусъветная вайна, якая, маўляў, ужо адбылася і якая працягвалася усяго толькі 18 дзён — ад 4-га да 22-га жнівеня 1985 году. Асаблівасць кнігі Гакета ў tym, што гэта ня проста вынік фантазіі, якая асноўваецца на агульных палітычных і сацыяльных мяркаваньнях, а як-бы штабное апісаныне падзеяў, прычым такіх, якія асноўваюцца на блізкім да сучаснай рэчаіснасці становішчы ў тым, што яны датычацца колькасці войскаў, вялічыні ѹхарактару ўзбраеніяў, агульной палітычнай ситуацыі й.г.д.

Паводля аўтараў, галоўным дэстабілізуючым фактарам у дачыненіях між Захадам і Ўсходам ёсць увесел час растучая савецкая ваенная магутнасць і яе ўплыў

у съвеце. Аўтары даволі падрабязна апісваюць крызісную ситуацыю, у выніку якой і магла-б' выбухнуць Тэрэзія сусъветная вайна. У васноўным справа адбывалася-б' у Югаславіі, дзе пасля съмерці Ціта пачалі-б' развязвацца сэпаратыстычныя рухі ў паасобных рэспубліках, нагода, якой Москва аніяк ня можа стражаць. Затым падзеі на Блізкім Усходзе, дзе Савецкі Саюз здабывае контроль над забясьпечаннем заходняга съвету нафтай і, урэшце, падзеі ў Заходній Еўропе, дзе ў Францыі і Італіі да ўлады прыходзяць урады з удзелам камуністаў.

На думку Джона Гакета й супрацоўнікаў, Савецкі Саюз прашчупаў здольнасць Захаду да абароны Югаславіі, затым на Блізкім Усходзе і, урэшце, кінуў войскі Варшаўскага Дагавору ў наступ на тэрыторыю Заходніяй Нямеччыны.

Схема гэта цікавая зь некалькіх пунктаў гледжання. Папершае, аўтары ўважаюць, што Францыя, хоць і выйшла з НАТО, уступіла ў змаганье на баку Паўночна-Атлянтычнага Хаўруса. Падругое, адразу выявілася-б', што праціўнікі былі наважаны на невыкарстоўванье ядзернай зброі тактычнага прызначэння, г.зн. на полі ваеных дзеяньняў. Наадварот, згодна кнігі, Москва, каб здушыць волю Захаду да абароны, кідае вадародную бомбу на ангельскі Бірмінгам. Вынік, аднак, атрымоўваецца адваротны: заміж таго, каб адмовіцца ад далейшага змаганья, НАТО зараз-жа кідае атамную бомбу на наш Менск! (*Заўвага: Пра нашу апінію адносна бомбаў, якія вар'яты мелі-б' кінуць на Менск і Бірмінгам, гл. "Зважай" № 1 (13), артыкул п. заг. "Хто гаворыць, а хто вяжуе"). І, бадай, самае галоўнае, хоць колькасная перавага войскаў Варшаўскага Дагавору пазваляе яму ўжо ў першыя дні вайны атрымаць значны поспехі ў Еўропе, далей выяўляеца, што прамысловая магутнасць Захаду, і ў першую чаргу Амерыкі, дае магчымасць хутка ачуща, акрыяць і разгарнуць паспяховую вайну ў паветры й на морах. Накш какучы, пасля пары тыдняў ваеных дзеяньняў становіца зразумелым, што хуткай перамогі ня мае ніводзін з бакоў. І тут здараецца тое, пра што цяпер пішуць больш-менш кампетэнтныя спэцыялісты ў спраўах Савецкага Саюзу, а менавіта, што нацыянальныя рэспублікі СССР карыстаюцца нагодай, каб заявіць свае права на самастойнасць. Справа пачынаецца ў Москве, дзе кіраўнік КДБ, Украінец, робіць штосьці падобнае на палацаўы пераварот. У міжчасе сярэдняазіяцкія рэспублікі, падтрыманыя Кітаем, самавызначаюцца ѹадзьдзяляюцца.*

На гэтым вось этапе ѹайчынаўца мірныя перамовы, якія, як мяркуюць брытанскія аўтары, могуць цягнуцца месяцамі, а то й гадамі.

У кнізе выяўляеца тэхнічнае кампетэнтнасць, зъ якой аўтары апісваюць уяўныя ды ўзусім мярчымія ваенныя аперацыі. Што-ж адносіцца да іх палітычных прагнозаў, аўтары із самага пачатку ахвотна прызначаюцца, што ўсё можа адбыцца інакш і навет напэўна ѹадзьдзяляюцца.

У вадным голькі ў Гакета ѹайчынаўца няма амаль ніякіх сумлеваў: цяперашні стан міжнароднай псыхікі, калі так можна выказацца, настолькі хісткі, трывожны і нявызначаны, што шансаў на мірны выхад для XX стагодзьдзя астаетца вельмі мала.

Усё, што мы расказаі пра кнігу Джона Гакета, як мы ўжо адзначылі раней, належыць да жанру палітычнай фантастыкі. Тое самае можна сказаць і пра шматлікія іншыя кнігі на гэту тэмую. Але перад чытачом

ЗВАЖАЙ

5

пайстае пытанье: а якая-ж сама рэчаіснасьць? Ці Трэцяя сусьеветная вайна магчымая, а калі так, пры якіх умовах і дзеля якіх прычынаў?

Пастараемся пашукаць на гэтая пытаньні адказаў. Вядома, што Савецкі Саюз – спадкаемца Расейскай каляніяльной імперыі. (5) Расейская імперыя была сучасніцай усіх іншых каляніяльных, імперый. Яна была заснаваная на тых-же прынцыпах, што й іншыя. І калі яна яшчэ не развалілася, дык адно таму, што бальшавікі, сілай захапіўшы ўладу, здолелі аднавіць фасад гэтай імперыі. Перайменаваньне маскоўскіх калёніяў у "саюзныя рэспублікі", з утварэннем у іх марыянэткавых урадаў, пропагандавае асьвятленне перад вонкавым съветам гэтых дзеяньняў новай дзяржавы як нацыянальнага вызваленія і адначаснае жорсткае але ціхае здушэнне нацыянальных рухаў стварылі для съвету выгляд адзінства паняволеных народаў СССР. Съвет-жа прыняў гэта як аксіому і признаў СССР як адзіную хаўрускую дзяржаву. Але на справе СССР і надалей застаетца Расейская імперыя.

Што-б не гаварылі сяньня расейскія нацыяналісты, дый ня толькі Расейцы (6) супраць такога цверджанья, Савецкі Саюз – спадкаемца й прадаўжальнік маскоўскай імперыі цароў.

Бальшавікі ня толькі прысвоілі расейскую гісторыю, але й прыспасобілі яе да сваіх патрэбадаў; яны выкарыстоўваюць у сваіх інтарэсах расейскі патрыятызм і вялікадзяржаўніцкі настроі, якія ўвесь час існуюць між Расейцаў; дзяржаўная ўлада ў СССР устанаўлялася паводле мадэлі расейской дзяржаўнасьці, выкарыстоўваючы расейскіх дзяржаўных урадоўцаў і іхны волыт утварэння строга цэнтралізаванай бюрократычнай дзяржавы й кірауніцтва гэтай дзяржавай, для ўкараненія адзінай імперскай мовы выкарыстоўваеца, ды яшчэ як, практика русыфікацыі паняволеных народаў, што праводзілася ў царскай Расеі; для паслаблення нацыянальных рухаў выкарыстоўваеца таксама волыт Расейскай імперыі ў галіне дэнацыяналізацыі нерасейскіх народаў: высялянне іх з нацыянальных тэрыторый і перамешванье нацыяў шляхам правядзення штучных міграцыяў і мяшаных сужэнстваў і, – галоўнае, – інтарэсы, якія барэнці савецкія кіраунікі – гэта інтарэсы расейскага народу, а не нацыянальныя інтарэсы паняволеных нерасейскіх народаў СССР.

Іншая справа, што, падобна, як гэта было з усім іншымі каляніяльнымі дзяржавамі, гістарычны лёс не абыйдзе й савецкай імперыі. Гэта ўжо закон гісторыі прыроды: імперыі нараджаюцца, развіваюцца за кошт нарабаванага чужога і зьнікаюць. Розныя бываюць прычыны распаду імперыяў, але закон заўсёды той самы: яны развольваюцца, а на іхных руінах узынікаюць новыя незалежныя дзяржавы.

Вось-жа Расейская імперыя, якая цяпер называеца Савецкім •Саюзам, знаходзіцца напрэдадні гэтага працэсу. І тут мы зьвернемся да амэрыканскага аўтара Коліна Грэя (Collin Gray), які летася напісаў цікавы артыкул п. заг. "Найбольш небяспечнае дзесяцігодзьдзе – гістарычная місія, законнасьць існаванья й дынаміка савецкай імперыі ў 80-я гады". Артыкул гэты быў надрукаваны ў амэрыканскім часапісе "Orbis", нумар зь вясны 1981 году. (Аўтар – прафэсар палітычных навук У Гудзонскага інстытуту для вывучэння проблемаў нацыянальной бяспечнасьці.

Асноўная думка прафэсара Грэя выцякае ўжо з са-мага назову ягонага артыкулу – "Найбольш небяспечнае дзесяцігодзьдзе". Аўтар пачынае свой артыкул ад наступнага цверджанья: "Нам, – ён мае на ўвазе

Злучаныя Штаты й іншыя заходнія краіны, – пашанцуе, калі мы перажывём 80-я гады". "Паводле майго пераканаўніка, – піша ён далей, – небяспека над заходнім съветам навісла не дзеля магутнасці Савецкага Саюзу, а хутчэй наадварот – з прычыны яго *слабасці*" Гэтую слабасць Колін Грэй бачыць у харектары любой імперыі, а Савецкі Саюз, зазначае ён, самая запраўдная імперыя, з усімі моцнымі й слабымі бакамі, якія ёсць уласцівія пры такім фармаваньні дзяржавы.

Разгледзіць імперскі харектар Савецкага Саюзу асабліва важна таму, што па сутнасці справы, асноўнай прычынай заходняга неразуменія мэтаў і кірункаў савецкай палітыкі і ёсць няздольнасць Захаду разглядаць якраз той факт, што Савецкі Саюз – гэта, і як мы ўжо адзначылі, імперыя, навет *клясычны тып імперыі* – ваенны, каляніяльны. І як кожная імперыя, Савецкі Саюз падлягае, ці, лепш' сказаць, ахоплены законамі яе разывіцца, дынамікай імперыялізму.

Кожная вялікая імперыя, адзначае Колін Грэй, патрабуе тэрытарыяльных слаёў, якія яе павінны абкружыць і заданынем якіх ёсць захаваць або забясьпечыць нутраныя слоі. За час свайго існаванья Савецкі Саюз даказаў, што ён падпрадкоўваеца гэтыму закону, аднак, на няшчасце для ўсіх імперыяў, кожны новы тэрытарыяльны слой, які яны набываюць, пашырэньне імперскіх межаў, імперская гэгэмонія над захопленымі краінамі, – усё гэта не дае запраўднай бяспечнасці.

Адсюль вынікае, што Савецкі Саюз – гэта ня проста краіна абкружаная ворагамі, – гэта імперыя, што ў моц сваіх нутраных законаў ня ёсць здольны наладзіць нармальныя адносіны з суседамі.

Навет імперскія нарабаваныя валоданыні ўва ўсходний Эўропе становяцца, так сказаць, двухаблічным янусам, або палкай з двума канцамі. Паводле ідэі, краіны ўсходний Эўропы павінны быті-б стаща гэнымі вонкавым тэрытарыяльным слоем, tym буферам, якому прызначалася фізычна адзьядзяліць народы Савецкага Саюзу ад Захаду. І хоць Захад даўно пакінуў гэтыя краіны пад упрыгам Савецкай імперыі дый навет у пэўнай меры замацаваў гэты факт гэльсінскім пагадненнем, часамі ўсходняэўрапейскія краіны скільныя забывацца пра тое, што яны ёсць падуладнены Савецкай імперыі й такім чынам становяцца стязалі крыніцай слабасці самой імперыі.

Правільнае разуменне законаў імперыялізму, – працягвае амэрыканскі аўтар, – цяпер жыцьцёва важна таму, што пры наяўнасці такога разумення можна зь вялікай ступеняй дакладнасці прадказаць савецкія намеры. Савецкі Саюз намагаеца пашырыць сферу свайго кантролю ў съвеце якраз таму, што тое, што ён утрымоўвае, або будзе утрымоўваць не дае яму дастатковое бяспечнасці. Накш какучы, савецкія кіраунікі больш баязлівыя чым амбітныя. Яны разумеюць, што ня змогуць валодаць сусьеветнай імперыяй, аднак дынамікай імперыялізму яны асужданыя на такія спробы.

Гэтая іманэнтная слабасць Савецкай імперыі цесна звязаная зь іншым фактам, а менавіта – законнасцю існаванья савецкай дзяржавы. У аснове ўтварэння савецкай дзяржавы ляжала не грамадзкая дамоўленасць, а захоп улады кучкай авантурыстаў, якія, выкарыстаўшы палітыка-еканамічную тэорыю 19-га стагодзьдзя й гістарычную нагоду, што трапілася, ператварылі вялізарную дзяржаву ў прыладу ажыццяўлення гістарычнай місіі марксізму, якую задэкляраваў Карл Маркс.

З В А Ж А Й

Такім чынам законнасьць існаваньня савецкай дзяржавы абапіраецца на прызнаныні прайдзівасыці гэнай гістарычнай місіі. Становішча, аднак, зусім меняеца калі місія ня прызнаеца ўжо запрайднасьцю. І хоць шэсцьцідзесят чатыры гады існаваньня савецкай дзяржавы ўжо ў пэўнай ступені ёсьць апраўданьнем яе законнасьці, усё-ж адмаўленне прайдзівасыці марксізму ў сучасным съвеце істотна падрывае законнасьць рэжыму. Да гэтага трэба дадаць, што марксістоўская ідэяллёгія не запусцила карэніня і ў самым Савецкім Саюзе, а рэпрэсыўныя характар савецкага рэжыму варожы народам СССР. Застаеца, такім чынам, асноўваць права існаваньня на прывычы да падпарадкованья, а такое існаваньнезноў-жа павінна падтрымоўвацца слай і павагай да сілы. І ўсе гэтыя слабасці савецкага рэжыму адлюстроўваюцца ня толькі ў нутраных, а і ў вонкавых акцыях савецкага кіраўніцтва.

Калі да ўсяго сказанаага дадамо яшчэ такія факты, як тое, што ў сучасны мамэнт Савецкі Саюз блізкі да межаў сваіх ваенных магчымасцяў, што падтрымоўванье ваеннай стабільнасьці ўнутры імпэрыі нарываеца на штораз большая цяжкасці, што камуністычная ідэяллёгія сталася зусім стэртыльнай, што рэжым проста гніе, што ўсяя краіна – гэта толькі ваенная машина, што савецкі камунізм ужо ня ёсьць мадэлем для іншых, што сельскагаспадарчая палітыка СССР цалкам збанкрутавала, што незадаволенасць нацыяналных мяншыніў з кожным днём расьце, дык пабачым, што дата 1984-1985 гады, пра якую ўсе гавораць, – ад Настраламуса да спэцыялістаў і ад пісьменнікаў-фантastaў да сур'ённых эканамістаў, ад ваенних стратэгаў да палітычных дзеячоў, – запрайды можа быць пачаткам канца маскоўска-бальшавіцкае імпэрыі. У міжчасе мы, беларускія вэтэраны, павінны да гэтага важнага пераломнага мамэнту належна падрыхтавацца. Толькі, каб ня было запозна!

З Н О С К I:

- 1). "Зважай", № 2(8), б. 6-7 і № 1(9), б. 2-5.
- 2). Тамсама, № 1(9), 1978, бач. 5.
- 3) Bergier, Jacques 'La troisieme guerre mondiale est commence'; Burgess, Anthony '"1984 - 1985"; Joly Cyril'У калядную ноц'(раман); Forsyth Frederick 'The Devil's Alternative'; Hackett, John, gen. Sir: 'The Third World War' (August 1985) і шмат шмат іншых. У беларускім друку пра рэлігійна-маральна-філязофічныя аспекты III сусьветнай вайны гл.: Я. Савіцкі "Трэцяя сусьветная вайна", "Божым Шляхам", № 111 - 117.
- 4) Fontbrune, Jean-Charles, de 'Nostradamus: Historien et Prophete, Paris, 1981.
- 5) Григоренко Петр, "К вопросу о государственной независимости и взаимоотношениях между народами СССР", "Континент", № 22, бб. 223 - 230.
- 6) Тамсама, бб: 223 - 225.

ІІ

ТЫ АПЛАЦІЎ ПАДПІСКУ?

ІІІ

ЗЛАЖЫЎ АХВЯРУ НА "ЗВАЖАЙ"?

WE PROTEST

(continued from page 1)

toward Communism in general, and Russian expansionism in particular, even the Soviets have never attempted the blanket smear of the Byelorussian community effected by '60 Minutes'. In closing, we support all initiatives investigating war crimes and criminals both in and out of Byelorussia; however, we strongly protest the approach taken by Mr. Loftus and CBS. We kindly ask for your reply on this matter.

Respectfully,

The Byelorussian-American Association, Inc.

The Byelorussian Institute of Arts and Sciences, Inc.

The Byelorussian-American Youth Organization

The Byelorussian-American Veterans Assn, Inc.

The Byelorussian-American Republican Federation

The Byelorussian-American Women's Association

Editorial**G O N E Y E L L O W....**

May 16th, 1982. American journalism, – initiated by CBS, and echoed through printed media, – went yellow. Randolph Hearst would have been proud of it. On CBS program '60 Minutes' one Loftus, formerly Carter's appointee who, as we have learned had a cushy job of peering into allegedly dark and until then impenetrable corners of Holocaust, now revealed that 'there are more than 300 Byelorussian Nazis living in America today'. And 'the entire Nazi government of Byelorussia, the president, the vice-presidents, cabinet ministers, governors and mayors, police chiefs were all living in America'.

Apparently, according to Loftus, the Americans brought this 'sinister' group to the U. S. after the World War II. The operation was so smooth, that allegedly most U. S. officials, those we call movers in government, did not know about it.

I for one, who lived in German-occupied Byelorussia, never knew we had our own government, including cabinet ministers, governors and, of course, lesser fish. And what kind of people were they? Take one Stanislau Stankewitch. He, according to Loftus, 'implemented German orders to kill every Jew in Byelorussia'.

I knew late Mr. Stankewitch and worked with him closely for over 30 years. Clever fellow he. Although he was a giant Jew-killer, honest to God, cross my right heart, I never suspected him.

Now do you get the idea what kind of stuff Mr. Loftus invented? All Byelorussian Canadians and Americans I have contacted were shocked in total disbelief. It was a kind of tripe the fertile imagination of Art Buchwald could produce.

All these atrocious co-called revelations were pronounced with the usual pomp and aplomb so characteristic of the program '60 Minutes'. No party was presen-

ted for rebuttal. Mighty CBS octopus sat in judgement of a group of people, to be condemned without being heard. And you, at whom the accusing finger of these yellow journalists had been pointed, try to prove that... you are not a camel.

It is common knowledge that after last war the British and the Americans, primarily the Army, were busy implementing Operation Keelhaul, doing their best to help Golikov's murderers to round up our unfortunate countrymen to fill up the Gulag. Over half a million Byelorussians were thus forcibly dispatched to Stalin.

You may ask yourself, how much Loftus and his cronies know, — I mean really know, — about what transpired during the war in Byelorussia? They may discern the difference between Minsk and Pinsk, but do they know the people and the country's history? From what one gathers as one listens to their baloney about 'Byelorussian Nazis' there appears to be but one conclusion: to them Byelorussia is not only 'a riddle inside an enigma', but a *barren terra incognita*.

What about our proper response to these people? Had they lived in some mythical Carpathia, we could dismiss them with condescension or contempt. But they gravitate around the centre of a major world power. These people are no ordinary lunatics, and some misguided simpletons may take them seriously. For that reason alone we must be prepared to expose them with a suitable, well-researched material.

K. Akula

ЯДЗЕРНАЯ КАТАСТРОФА Ў СІВІРЫ

Трыццаць расейскіх вёсак зьнікла з мапы й гэта пацьвярджае, што ядзernая катастрофа здарылася каля Кіштыму ў Сібіры. Але на працягу 25 гадоў Савецкаму Саюзу ўдалося захаваць тайну. Цяпер жа навуковая разьведка адкрыла факты. Комплекс савецкіх рэактараў, што прадукаваў плутон для ядзernай зброі, адвозіў адкіды так. несьцярожна, што спрычыніўся да кантаминацыі вялікага авшару й аграмаднай эксплесіі.

Весткі гэтыха ўзнаўляюць назойлівымі шытаныні пра надзеі адносна нейкіх сумленных намераў Масквы ў ядзernым раззбраені. Так здарылася, што падчас так катастрофы я быў у Рәсей з драм Нэлс Бор, ядзernым фізікам, драматычны ўцекі якога з нацыстамі акупаванае Эўропы прывялі яго да ўдзелу ў прадукцыі гірашымскае бомбы.

Д-ра Бора прасілі, каб разьведаў пра магчымасць ядзernага выпадку ў Сібіры ў сярэдзіне 50-х гадоў. Я сустрэў яго ў Кіеве. Супольна зь ім мы гаварылі з прэзыдэнтам Акадэміі Навук Украіны. Д-ра Бора вельмі паважалі за тое, што ён некалі страсануў Чэрчыля сваей прапановай, каб перадаць Сталіну сакрэт атамнае бомбы. У вачох Саветаў Бор быў больш чым прыяцелем, а мяне талеравалі проста таму, што я быў з драм Барам. І вось д-ра Бора савецкія вучоныя пераканалі, што яны ведаюць як абыходзіцца зь ядзernымі адкідамі.

Рапарт навуковае разьведкі паказвае, што фактычна каля 400 кв. міляў узгоркаў, вазёраў і лясоў сталася радыяктыўнай пустыні з прычыны найгоршай катастрофы ядзernага веку. І савецкая цензура гэта скрывала. Факты былі-б няведамыя й сяньня, калі-б ня СіАйЭй, іншыя заходнія разьведкі й адзін расейскі вучоны, што выступілі супраць звычайных мяркаваньняў нашых заходніх атамных навукоўцаў.

«ГОЛАС РАДЗІМЫ» =

Сваёй будучыніяй наша планета абавязана іменна рэальному сацыялізму, намаганням Савецкага Саюза, усіх краін сацыялістычнай садружнасці, накіраваным на засцярогу ад ядзernай катастрофы, абарону галоўнага права чалавека — права на жыццё. Савецкія людзі высока ацэньваюць важкі ўклад у гэту справу прыхільнікаў миру, якія вядуть барацьбу за спыненне гонкі ўзбраенняў, паглыбленне разрадкі, прадухленне пагрозы вайны.

№ 18 (174), 6 мая 1982 г.

Расейскі вучоны Гэнэтык Жор Мядзьведзеў першы напісаў, што праўдападобна адбылася ядзernая катастрофа. Выклікаў тым такую недаверлівую рэакцыю, што мусіў напісаць кнігу ў 1979 годзе. У гэны час ён ужо эміграваў і не падлягаў савецкай кантролі. Ен цвердзіў, што адбыўся вялікі выбух, спрычынены нейкай хімічнай рэакцыяй у адкідах. Радыяцый прынесла многа ахвяраў. Яго высьмаялі навукоўцы зь Лёс Алямос, дзе выпрадукавалі першую амэрыканскую ядзernую бомбу.

Др. Мядзьведзеў і некаторыя навукоўцы-дэтэктывы аналізавалі савецкія досьледы асяродзьдзя. У Нацыянальной Лябараторыі ў Оўк Рыдж навукоўцы асяродзьдзя вывучалі адпаведную савецкую навуковую літаратуру. І ўбачылі з новавыданага савецкага атласу, што ў ваколіцах Кіштыму зьніклі назовы трыццаці вёсак, а суседняя даліна ракі была ізаляваная.

Раён катастрофы ўстанавілі пры помачы савецкіх публікацыяў вузкага навуковага засяжу. Яны адносліцца да жыцця жывёлы, рыб і расьціннасці. Праанализаваўшы раптоўны спад прыросту аленяў, рыбы, зьмены ў залесеніні зямлі, д-ру Мядзьведзеву ўдалося ўстанавіць, што цэнтар гэтых зьменаў асяродзьдзя ляжыць блізу Кіштыма.

Новае дасьледаванье зь Лёс Алямос авбініе Расейцаў, што яны пры помачы сваіх шпіёнаў вывучылі амэрыканскія мэтады прадукцыі плутону, а пасля съпашылі зрабіць першую вадародную бомбу. Адкіды выкідалі ў раку Цеча. Дно ракі стала радыяктыўным. Зняволеная грузавікамі прывозілі зямлю. Мяркавалася, што зняволеная паўміраюць з хваробы радыяцыі і таму трymалі іх у асобных бараках. Адлеглыя на мілі вакольныя вёскі эвакуавалі, а дамы панішчылі. Вялікі выбух быў спрычынены ѿдышактыўнымі адкідамі.

З В А Ж А Й

Шмат інфармацыі прынесла разведка. Але няма ўжо сумлеву, што катастрофа запраўды здарылася. Аднак турбую факт, што савецкая цэнзура ўтрымала ў тайніцы катастроfy такое вялічыні. Яшчэ горш, што й захадня вучоныя падлягали самімі ўстаноўленай цэнзуры й памаглі прыкрыць тое жахлівае здарэньне.

William Stevenson, Toronto Sun, 19. 5. 82

ДОБРЫХ ПАЖАДАНЬНЯЎ МАЛА

Ад чытача атрымалі мы такі ліст:

“Гэтым лістом хачу Вам сказаць, што апошні № 25 “Зважай” ёсьць найлепшым з усіх папярэдніх і быў-бы 100% вайсковым часапісам, калі-б у ім лобач з апісаным съвяткаваньнем Слуцкіх угодкаў было апісаны съвяткаваньне ў Саўт Рывэры й Таронта”.

З паважаньнем, Э. П.

Наш адказ: Мы не аднойчы звязрталіся да ўсіх групав вэтэранаў, у тым ліку ў Саўт Рывэры й Таронце, каб прысыпалі хроніку. Як яе не напішуць, самі выдумляць ня будзем. Шкада, але так ёсьць.

ФОНД “ЗВАЖАЙ”

Ад 15-га лютага сёлета, да 10-га чырвена “Зважай” атрымаў наступныя падпіскі й ахвяры:

З Галоўнай Кватэры Згуртавання Беларуска-Амерыканскіх Вэтэранаў – 100 дал., др. В. Сянькевіч – 10 дал. К. Акула (з продажы) – 10 дал. М. Нікан (з продажы) 36 дал., Ч. Найдзюк – 6 дал. Э. Пітушка – 2 дал.

Разам – 164 дал. Ахвяра даўцам вялікае дзяякую.

